

مرهم فانتزی

مسعود میرعلایی

جدول شماره یک: مشخصه‌های کتابشناسی آثار «سی.اس. لوئیس» به زبان فارسی، براساس تاریخ انتشار آنها^۱

ردیف	نام کتاب	نام مترجم	نام ناشر	تاریخ انتشار	بونت چاپ	شمارگان	شمار صفحات	قطع کتاب	شماره مجلد
۱	شیر و جادوگر	اسماعیل سعادت	امیرکبیر (ماهکازی فرانکلین)	۱۳۳۹ (شهرچراغ)	اول	۴۰۰۰ نسخه	۱۹۳	رقعی	اول
			امیرکبیر (کتابخانه‌های شکوفه)	۱۳۳۹	سوم	۱۱۰۰۰	۱۹۱	رقعی	
			مهتاب	۱۳۳۹ (بهرمان)	چهارم	۳۰۰۰	۱۹۰	رقعی	چهارم
۲	معنی نوری جادویی	شهباز الوشیر و اش	مهتاب	۱۳۳۶	اول	۳۵۰۰	۱۸۳	رقعی	چهارم
۳	خواهرزاده جادوگر	آرش جباری	کاروان	۱۳۷۶ (آبان ماه)	اول	۲۰۰۰	۱۹۳	رقعی	ششم
۴	شیر، کمد، جادوگر	امیرکبیر	مؤسسه ایران	۱۳۳۷ (آوردیه‌ها)	اول	۵۰۰۰	۲۴۴	رقعی	اول
۵	شاهزاده کاسپین	منوچهر کریمزاده	مؤسسه ایران	۱۳۳۷ (آوردیه‌ها)	اول	۵۰۰۰	۲۴۴	رقعی	دوم
۶	پسر و شیخ	پرهیز رحمت	وفود (چشمه)	۱۳۳۹ (آوردیه‌ها)	اول	۲۰۰۰	۲۰۸	رقعی	پنجم

* اطلاعات کتاب‌شناسی جدول شماره یک، براساس مآخذ زیر تدوین گردیده است:
- کتابشناسی ملی ایران. سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۷

- کتابشناسی توصیفی کتاب‌های کودکان و نوجوانان (۱۳۵۷-۱۳۷۱)؛ گردآورندگان: طاهری قندهاری، فرزانه...
و دیگران. سه مجلد - تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان؛ ۱۳۷۴.
- کارنامه نشر. سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸.
- ماهنامه کتاب ماه کودک و نوجوان. - شماره‌های پیاپی ۳۱ تا ۴۰؛ فهرست کتاب‌های کودک و نوجوان، منتشره از فروردین تا دی ماه ۱۳۷۹.

○○○

محمد محمدی، در کتاب ارزشمند «فانتزی در ادبیات کودکان»، سی.اس. لوئیس، خالق دنیای جادویی نارنیا را «یکی از فانتزی‌نویسان برجسته در دومین عصر طلایی ادبیات کودکان، یعنی سال‌های پس از جنگ جهانی دوم» می‌داند. وی نیاز اجتماعی به فانتزی‌نویسی برای کودکان و نوجوانان و تبدیل شدن آن به «موضوعی اساسی» در این دوران را چنین تشریح می‌کند:

«زخم‌های ناشی از جنگ، آن چنان عمیق و چرکین بود که باید مرهمی افسونگر برای این زخم‌ها پیدا می‌شد. این مرهم، فانتزی بود که دنیاهایی دیگر را پیش پای کودکان [و نوجوانان] می‌گذاشت؛ دنیاهایی که در آن جنگ و پلشتی‌های آن نبود و کودکان [و نوجوانان] می‌توانستند کابوس‌های زندگی مرگبار جنگ را در آن دنیاها التیام بخشند.»^۱

از سوی، والتر هوپر، دربارهٔ میزان جاذبه و تأثیر داستان‌های نارنیا، چنین اظهار نظر می‌کند:

«پیش از احیای داستان‌های پریان و فراگیر شدن آنها، هفت داستان «سرگذشت نارنیا»، اثر «سی. اس. لوئیس»، مثل لباس بچه‌های بزرگتر خانواده، به کوچک‌ترها می‌رسید و پس از بزرگ شدن کوچک‌ترین فرزند، کنار گذاشته می‌شد [...] داستان‌های مجموعه «نارنیا» هم، بسته به این که کدام یک از اعضای خانواده، اول آنها را کشف کرده باشند، از کوچک‌ترها به بزرگ‌ترها و یا از بزرگ‌ترها به کوچک‌ترها می‌رسید.»^۲

گرچه تا پیش از چاپ و انتشار مجموعه کامل داستان‌های نارنیا، توسط انتشارات هرمس (کتاب‌های کیمیا)، هیچ مترجم و ناشر دیگری به ترجمه و چاپ کامل این مجموعه اقدام نکرده، برخی از مجلدهای آن طی سال‌های گذشته، ترجمه و چاپ شده است. مثلاً اولین بار، در شهریور ماه ۱۳۴۹، جلد نخست کتاب‌های نارنیا، به وسیلهٔ اسماعیل سعادت، ترجمه و با نام «شیر و جادوگر»، توسط انتشارات امیرکبیر به چاپ رسیده است. نگاه کنید به جدول شماره یک.

جایگاه و نحوه به کارگیری تصاویر طراحی شده در داستان‌های نارنیا تفاوت آشکار و بارز کتاب‌های نارنیا (چاپ انتشارات هرمس)، نسبت به مجلدهایی از این مجموعه که به شکل مصور و توسط ناشران دیگر چاپ شده، جایگاه و نحوه به کارگیری طرح‌های (سیاه و سفید) داستان‌هاست.

با آن که ترجمه و چاپ کتاب‌های نارنیا در انتشارات هرمس، بر پایه کتاب‌هایی است که شرکت انتشاراتی Macmillan، در سال ۱۹۷۰ منتشر کرده، اما طراحی‌های به کار رفته در آنها مشابه با طرح‌هایی است که توسط ناشران ایرانی دیگر، منتشر شده است. مثلاً پانزده طرح چاپ شده در ترجمه کتاب «خواهرزاده جادوگر»، از انتشارات هرمس، مشابه طرح‌هایی است که در ترجمه دیگر این کتاب، توسط انتشارات کاروان، به چشم می‌خورد؛ در حالی که اساس ترجمه کتاب نشر کاروان، کتابی است که به وسیله شرکت انتشاراتی Harper collins، در سال ۱۹۹۵ منتشر شده است.

با مقایسه و نگاهی کلی به وضعیت طرح‌های به کار رفته در کتاب‌های نارنیا (انتشارات هرمس) با همان مجلدها از ناشران دیگر، درمی‌یابیم که در کتاب‌های چاپ هرمس، علاوه بر حذف شمار زیادی از تصاویر طراحی شده، هم‌چنین دستکاری و حذف فضا و مکان و کاراکترهای پاره‌ای از طرح‌ها، طرح‌های باقی‌مانده نیز کارآیی و گیرایی خود را برای مخاطب نوجوان از دست داده و رابطه پویای طرح‌ها با روند داستان‌ها گسسته شده است. در یک کلام، طرح‌ها بی‌خاصیت شده‌اند و در حد تزئین سرفصل‌های کتاب‌ها، تنزل یافته‌اند. بر این مبنا، می‌توان چهار اشکال اساسی زیر را طرح و ارائه کرد:

الف. استفاده نکردن و حذف شمار زیادی از طراحی‌ها

از مجموع ۴۴ طرح چاپ شده در کتاب شیر و جادوگر، از انتشارات امیرکبیر (کتاب‌های شکوفه)، ۳۲ طرح چاپ شده در کتاب پسر و اسبش، نشر ونوشه و ۳۸

ص ۱۴۲ پسر و اسبش، انتشارات کاروان

کتاب شیر، کمد، جادوگر، انتشارات هرمس

ص ۱۴۰ اسب و آدمکش، انتشارات هرمس

ص ۹۴ پسر و اسبش، انتشارات کاروان

طرح چاپ شده در کتاب خواهرزاده جادوگر، انتشارات کاروان، در همین مجلدها از انتشارات هرمس با نام‌های شیر، کمد، جادوگر؛ اسب و آدمش؛ خواهرزاده جادوگر، در هر کدام، تنها ۱۵ طرح استفاده شده است.

ب. دستکاری و حذف فضا و مکان تصاویر در پاره‌ای از طراحی‌ها

در شماری از طرح‌های چاپ شده در کتاب‌های نارنیا (انتشارات هرمس)، با دستکاری نابه‌جا در طراحی‌ها، محیط و فضای تصاویر، حذف شده و طرح‌ها ناقص و بی‌خاصیت شده‌اند.

به عنوان نمونه، طرح‌های صفحات ۸، ۳۷، ۶۸، ۸۰ کتاب شیر، کمد، جادوگر (انتشارات هرمس) را به ترتیب با طرح‌های صفحات ۱۸، ۵۶، ۷۹ و ۹۷ در کتاب شیر و جادوگر (انتشارات امیرکبیر) مقایسه کنید. (تصویر شماره ۱) همچنین، طرح‌های صفحه‌های ۱۷، ۳۴، ۸۷، ۱۴۰ و ۱۷۹ در کتاب اسب و آدمش (انتشارات هرمس)، به ترتیب مقایسه شود با طرح‌های صفحات ۳۳، ۹۴، ۱۴۲ و ۱۸۷ در کتاب پسر و اسبش (نشر و نوشته). (تصویر شماره ۲)

ص ۸۷ اسب و آدمکش، انتشارات هرمس

ص ۳۳ پسر و اسبش، انتشارات کاروان

هم‌چنین طرح‌های صفحات ۱، ۱۴، ۲۶، ۸۵، ۱۳۲ و ۱۴۴ کتاب خواهرزاده جادوگر (انتشارات هرمس) را به ترتیب با طرح‌های صفحه‌های ۳، ۲۱، ۲۸، ۹۱، ۱۳۷ و ۱۴۵ کتاب خواهرزاده جادوگر (انتشارات کاروان) مقایسه کنید. (تصویر شماره ۳)

ص ۳ کتاب خواهرزاده جادوگر انتشارات کاروان

ص ۱ کتاب خواهرزاده جادوگر انتشارات هرمس

ص ۱۷ کتاب اسب و آدمش، انتشارات هرمس

پ. دستکاری و حذف کاراکترهای تصاویر در پاره‌ای از طراحی‌ها
 مثلاً در کتاب خواهرزاده جادوگر (انتشارات هرمس)، طرح‌های صفحات ۳۸، ۷۴
 و ۱۵۵ دستکاری شده و بخشی از کاراکترهای تصاویر حذف گردیده است. این طرح‌ها
 را با طراحی چاپ شده در صفحات ۴۵، ۸۲ و ۱۶۰ کتاب خواهرزاده جادوگر (انتشارات
 کاروان) مقایسه کنید. (تصویر شماره ۴)

ص ۱۶۰ کتاب خواهرزاده جادوگر، انتشارات کاروان

ص ۱۵۵ کتاب خواهرزاده جادوگر، انتشارات هرمس

ت. برش خوردگی طرح‌ها و استفاده جداگانه از بخش‌های یک تصویر
 به عنوان مثال، چهار طرح چاپ شده در صفحه‌های ۱۹، ۲۷، ۱۱۹ و ۱۲۹ در
 کتاب شیر، کمد، جادوگر، از انتشارات هرمس، در واقع بخش‌های برش خورده از دو
 طرح اصلی هستند. این طرح‌ها را مقایسه کنید با طرح‌های چاپ شده در دو صفحه
 ۲۷ و ۱۵۵ کتاب شیر و جادوگر، از انتشارات امیرکبیر (کتاب‌های شکوفه). (تصویر
 شماره ۵)

ص ۱۲۹ کتاب شیر، کمد، جادوگر، انتشارات هرمس

ص ۱۳۷ کتاب خواهرزاده جادوگر انتشارات کاروان

ص ۱۳۲ کتاب خواهرزاده جادوگر انتشارات هرمس

ص ۹۱ کتاب خواهرزاده جادوگر انتشارات کاروان

ص ۸۵ کتاب خواهرزاده جادوگر انتشارات هرمس

شروع می‌کنی به خواندن کتاب افسانه. آن وقت می‌توانی این کتاب را از بالای یکی از قفسه‌های کتابخانه‌ات پایین بیاوری، گرد و خاکش را پاک کنی و به من بگویی که عقیده‌ات درباره‌اش چیست. شاید تا آن وقت من آن قدر کر شده باشم که نتوانم حرف‌هایت را بشنوم و آن قدر پیر شده باشم که نتوانم یک کلمه از حرف‌هایت را بفهمم، ولی بدان که آن وقت هم باز دوست خواهم داشت.

«پدرخوانده تو - سی.اس. لوئیس»

این متن و هداییه که در کتاب شیر و جادوگر، از انتشارات امیرکبیر درج شده، در چاپ این مجله از انتشارات هرمس، حذف شده است. هم‌چنین نویسنده، جلد ششم اثرش، یعنی خواهرزاده جادوگر را «به خانواده کیلمر» تقدیم کرده، اما این هداییه نیز در چاپ هرمس، حذف گردیده است.

○○○

ترجمه و نشر مجموعه کامل داستان‌های نارنیا، فرصت و امکانی است در ادبیات کودک ایران، تا هم نوجوانان از خواندن ماجراهای آن لذت ببرند و هم پژوهشگران و نویسندگان ادبیات کودک، با متن کامل یکی از نمونه‌های گونه «فانتزی فراتری»^۹ آشنایی یابند.

ص ۱۱۹ کتاب شیر، کمد، جادوگر، انتشارات هرمس

پی‌نوشت‌ها:

۱. «لوئیس در دهم مارس ۱۹۴۹، دو فصل اول داستان «شیر، کمد و جادوگر» را برای دوستش «نلسن گرین» می‌خواند. [...] تشویق گرین، باعث می‌شود که لوئیس، داستان شیر را تا پایان همان ماه به اتمام برساند. [...] دو داستان بعدی او «شاهزاده کاسپین» و «سفر کشتی سپیده پیمان» تا پایان فوریه ۱۹۵۰ تکمیل می‌شود. پیش از پایان همین سال، دو داستان دیگرش، «صندلی نقره‌ای» و «اسب و سوارش» را می‌نویسد و «خواهرزاده جادوگر» را هم شروع می‌کند. آخرین داستان این مجموعه، که «آخرین نبرد» نام دارد، دو سال بعد [۱۹۵۲] نوشته می‌شود. «والتر هوبز: بهشت و آخرت در آثار «لوئیس» - تأملی در «مجموعه داستان‌های نارنیا» اثر سی.اس. لوئیس: ترجمه پرناز نیری. فصلنامه پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان. - شماره ۲۰ (بهار ۱۳۷۹): صفحه ۱۲۹ و ۱۳۰.

۲. در سال ۱۳۷۷، جلد اول و دوم این مجموعه، به وسیله این دو مترجم به فارسی برگردان و «انتشارات مؤسسه ایران» آنها را چاپ کرده است. نگاه کنید به جدول شماره یک همین نوشتار.

۳. محمدی، محمدهادی: فانتزی در ادبیات کودکان. - تهران: نشر روزگار؛ چاپ اول ۱۳۷۸: صفحه ۱۰۵.

۴. بهشت و آخرت در آثار «لوئیس»... فصلنامه پژوهشنامه؛ شماره ۲۰. صفحه ۱۲۸.

۵. فاطمی، علی محمد (تدوین و گردآورنده): کتابشناسی ملی ایران (شهریور ۱۳۴۹). - تهران: وزارت فرهنگ و هنر؛ صفحه ۲۸.

۶. مجلدهای ردیف ۱، ۳ و ۵ جدول شماره یک دارای تصویر هستند.

۷. شیر و جادوگر، ترجمه اسماعیل سعادت؛ انتشارات امیرکبیر؛ صفحه ۵.

۸. خواهرزاده جادوگر، ترجمه آرش حجازی؛ انتشارات کاروان؛ [صفحه پنج]

۹. High Fantasy Genre

و مقایسه‌ای دیگر

کتاب اول ماجراهای نارنیا، از سوی نویسنده‌اش، «به لوسی بارفیلد» که نویسنده خود را پدرخوانده او می‌داند، اهدا شده و با متن زیبا و پرمفهوم زیر همراه است:^{۱۰}

«لوسی عزیزم،

من این داستان را برای تو نوشتم، ولی وقتی که شروع به نوشتن آن کردم، نمی‌دانستم که دخترها زودتر از کتاب‌ها بزرگ می‌شوند. به این ترتیب، تو دیگر بیش از آن بزرگ شده‌ای که بخوای کتاب افسانه بخوانی و وقتی که این کتاب چاپ و صحافی شود، تو باز بزرگ‌تر می‌شوی. ولی یک روز آن قدر بزرگ می‌شوی که دوباره